

Аннотация

Шеренин Ю. Л. Кассация как процессуальная форма реализации дополнительных гарантий законности в судебном административном процессе. — Статья.

Статья посвящена обоснованию научного подхода к определению содержания кассации в судебном административном процессе. Доказано, что кассационное производство выступает процессуальной гарантией законности решений и определений административного суда первой и апелляционной инстанций и защиты прав, свобод физических лиц, прав и интересов юридических лиц в публично-правовых отношениях. Определены особенности кассационного производства.

Ключевые слова: кассационное производство, административное судопроизводство, законность, процессуальная форма.

Summary

Sherenin Y. L. Cassation as procedural form of realization of legality additional guarantees in court administrative procedure. — Article.

The article is devoted to grounding of science approach to defining of content's cassation in administrative legal procedure. There proved that cassation procedure is procedural guarantee of administrative courts' of first and second instance decisions' legality and defense of persons' rights and liberties and legal persons' interests in public-law relationships. The features of cassation procedure are established.

Keywords: cassation procedure, administrative legal procedure, legality, procedural form.

УДК 340.132:340.113

О. В. Капліна

ПРОБЛЕМИ ЄДНОСТІ ТЕРМІНОЛОГІЧНОГО НАУКОВОГО ІНСТРУМЕНТАРІЮ ПРИ ОЗНАЧЕННІ СПОСОБІВ ТЛУМАЧЕННЯ НОРМ ПРАВА

Здійснюючи тлумачення норм права, правозастосовник має у своєму арсеналі вироблені юридичною наукою і практикою спеціальні способи. Відзначаючи певний ступінь наукової розробленості окремих аспектів, пов'язаних із способами тлумачення норм права, разом з тим слід констатувати, що до цього часу в науці не склалося єдиної термінології для позначення відповідних понять, пов'язаних зі способами тлумачення норм права. Використовувані науковцями деякі поняття наповнюються різним змістом, що веде до підміни понять, відсутності уніфікованих підходів до їх розуміння, спричиняє помилки у тлумаченні чи застосуванні норм права, породжує проблеми у навчальному процесі. Саме тому метою статті є аналіз термінології, що склалася в юридичній літературі для позначення способів тлумачення норм права; розгляд семантики лексем, що використовуються вченими, та розробка наукових рекомендацій щодо їх належного уніфікованого застосування.

Аналіз термінології, що склалася й використовується в сучасній науці, слід, на нашу думку, почати з робіт відомих дореволюційних учених Є. В. Васильковського, М. А. Гредескула, М. М. Коркунова, Й. В. Михайловського, М. С. Та-

ганцева, Є. М. Трубецького, Г. Ф. Шершеневича. Розмірковуючи про тлумачення норм права, вони оперували такими термінами, як «вид» тлумачення, «рід», «стадія», «засіб», «аналіз», «процес», «правило», «прийом», «вивчення». Причому часом в одних випадках указані терміни вживалися як синоніми, в інших — ці поняття розмежовувалися. Наприклад, під «видом» тлумачення розумілася сукупність різних прийомів, що дозволяють розглянути норму права під певною точкою зору (з позиції граматики, логіки, у контексті всього законодавства). У свою чергу, під прийомом тлумачення розумілася одна певна операція по тлумаченню норми.

Є. В. Васьковський, зокрема, визначав тлумачення (інтерпретацію) як «сукупність прийомів, що застосовуються до творів людського духу з метою зрозуміти їх». Увесь процес тлумачення «згідно з тими засобами, які ведуть до пізнання смислу норм», розпадається, на думку автора, на дві основні «стадії», які є одночасно і видами тлумачення — словесним і реальним (логічним) [1, 91–92]. М. М. Коркунов писав, що кожне письмове джерело містить у собі людську думку, що виражається словом. Для розуміння написаного необхідно ознайомитися з певними «правилами» тлумачення — логічним і граматичним. Разом з тим далі в своїй роботі автор пропонує розмежування тлумачення за суб'єктами — на легальне й доктринальне і за «прийомами» — на систематичне, історичне, логічне і граматичне [2, 416–420].

Класифікацію «засобів тлумачення» права знаходимо в М. С. Таганцева. На його думку, роз'яснення закону можливе «або на підставі самого ж закону, або на підставі даних, що лежать поза законом». Тлумачення закону на підставі самого закону — це граматичне і логічне тлумачення. Граматичне тлумачення полягає у зверненні до «конструкції фраз, так би мовити, до етимологічного й синтаксичного розбору тексту», у «роз'ясненні значення і смислу слів та виразів, що вживаються в тексті закону». Логічне ж тлумачення автор поділяє на два підвиди — одне полягає в «зіставленні роз'яснюваного положення з іншими або з їх зовнішнім, формальним боком» (систематичне тлумачення), друге — логічне тлумачення «з боку внутрішнього — тлумачення логічне в тісному смислі» [3, 90–92].

Тлумачення закону на підставі даних, що лежать поза законом, становить, на думку автора, абсолютно інший «рід тлумачення». До нього належить тлумачення на основі даних з минулого (історичне тлумачення), а також тлумачення, що здійснюють, керуючись «міркуваннями, узятими, так би мовити, з майбутнього, з тих практичних наслідків, які з необхідністю впливають із надання закону нового смислу» [3, 91]. Останній «рід» тлумачення не має ніякого найменування і не отримав у подальших роботах учених логічного обґрунтування. Кожен вид (засіб) тлумачення, як уважає автор, має свої відповідні прийоми.

У своєму підручнику Г. Ф. Шершеневич також розрізняв граматичне, логічне, історичне й систематичне тлумачення. Проте, на відміну від М. С. Таганцева, який розглядав систематичне тлумачення як прийом логічного, Г. Ф. Шершеневич уважав їх самостійними видами тлумачення [4, 51].

Децю іншої позиції дотримувався Є. М. Трубецької. Він відстоював точку зору, що існують тільки граматичний, систематичний, логічний і історичний прийоми тлумачення. Критикуючи енциклопедистів, він підкреслював, що граматичне тлумачення не може бути нелогічним: воно повинно узгоджуватися із законами логіки; так само й логічне тлумачення можливе лише при встановленні граматичного смислу кожного законоположення. Тому не може бути й мови про два прийоми, що використовуються при тлумаченні. «Деякі учені розрізняють два інших види тлумачення: систематичне та історичне. Але й щодо цих останніх неважко переконатися, що це знову ж таки не більше, як різні прийоми тлумачення, різні боки одного й того ж тлумачення, яке не слід протиставляти одне одному як окремі й самостійні його види» [5, 518–519].

У своїх роботах Й. В. Михайловський і М. А. Гредескул [6, 155], як і Є. М. Трубецької, дотримувалися думки про наявність не видів, а прийомів тлумачення. Крім того, Й. В. Михайловський поряд з логічним, систематичним, історичним виділяє також юридичний і телеологічний прийоми [7, 529–531].

На підставі аналізу наведених точок зору можна зробити висновок, що до революційними вченими накопичений багатий досвід у галузі наукової розробки понять, пов'язаних із процесом тлумачення норм права, обґрунтовані власні погляди на проблеми, що вивчаються. Цими дослідженнями закладено загальнотеоретичні основи. Наслідуючи їх, розвиваючи і пропускаючи крізь призму сучасних потреб науки і правозастосовної практики, учені повинні виробити струнку і єдину теорію тлумачення норм права.

Сучасною юридичною наукою прийнято лише кілька термінів на позначення тих засобів, за допомогою яких здійснюється з'ясування смислу норми права: «вид», «прийом», «метод», «спосіб» і «правила». Причому слід зазначити, що у роботах науковців і досі відсутня єдність поглядів на смислове навантаження цих понять. У науковій літературі ця інваріантність пояснюється не лише недостатньою теоретичною розробкою проблем тлумачення, але й тим, що «в різних мовах значення цих термінів неоднакове» [8, 65]. Зокрема, в одних роботах ідеться про прийоми тлумачення [9, 569; 10, 414]. Л. В. Соцуро зауважує, що всі відомі науці способи тлумачення норм права набувають статусу прийомів [11, 37]. В. М. Сиріх використовує термін «метод тлумачення», позначаючи ним те саме, що інші автори розуміють під «прийомом» або «способом» [12, 392; 13, 289; див. також: 14, 102; 15, 13]. Деякі науковці поділяють засоби тлумачення на способи, за якими стоять певні прийоми і правила [16, 45; 17, 493; 18, 8–9]. Немає єдиного підходу і до використання такого поняття, як «вид тлумачення». Одні дослідники вживають його як синонім прийому або способу тлумачення. Інші використовують для класифікації тлумачення норм права залежно від певного класифікаційного критерію (за суб'єктом, за юридичною силою, за обсягом тощо), виділяючи, у свою чергу, в кожній класифікаційній групі свої підвиди. І нарешті, більшість авторів використовує ці терміни як синоніми [19, 51; 20, 56; 21; 22, 80]. Наприклад, В. І. Наумов, визначаючи *прийоми* тлумачення, пише, що «це *методи* підходу до досліджен-

ня правової норми для з'ясування її змісту, *способи*, за допомогою яких думка інтерпретатора заглиблюється в зміст правової норми» [23, с. 9] (курсив мій. — О. К.).

Такий плюралізм думок не відповідає запитам сучасної юридичної практики, призводить до відсутності уніфікації в юридичній монографічній і навчальній літературі, змішування понять, а також породжує серйозні проблеми в навчальному процесі.

На нашу думку, з усіх названих термінів при характеристиці засобів тлумачення норм права найбільш прийнятним є термін «спосіб», оскільки він є узагальнювальним. У зв'язку з цим можна навести таку аргументацію. Слова «метод» і «спосіб» розглядаються лінгвістами як синоніми [24, 206, 478; 25, 206, 478]. У той же час лексемою «метод» позначають поняття більш широке й об'ємне, ніж «спосіб». На нашу думку, така синонімія виникла через те, що давньогрецьке слово «метод» у філософській літературі означає шлях для досягнення якої-небудь практичної або теоретичної мети; шлях дослідження або пізнання; теорія, ціле вчення, сукупність операцій практичного й теоретичного освоєння дійсності [26, 36–39; 27, 4; 28, 5; 29, 27–28; 30, 358]. У зв'язку з цим і спосіб пізнання юридичного тексту, на думку окремих авторів, можна іменувати методом. Проте використання цих термінів як синонімів навряд чи є доцільним і аргументованим. Поняття «метод» уживається в сучасній науці в трьох значеннях — загальнометодологічному (як засіб пізнання), загальнодидактичному і власне методичному (або приватнометодичному). Сучасна наука має свою систему методів, таких же різноманітних, як і сама наука. Науковцями розроблено різні класифікації методів. Основні з них можуть бути представлені таким чином: поділ за ступенем загальності (загальнонаукові і спеціальні), за рівнями наукового пізнання (емпіричні і теоретичні), за етапами дослідження (спостереження, узагальнення, доведення) та ін. [31, 232]. Різноманіття методів приводить до того, що в науковій літературі з'являються пропозиції щодо вироблення єдиної теорії наукового методу, яка давала б повний і системний опис усіх наявних і можливих методів. «Методи утворюються в ході рефлексії над об'єктивною (наочною) теорією в деякій метатеоретичній сфері всередині певних парадигмічних орієнтацій і закріплюються в принципах, нормах і методиках дослідження, реалізуються через навички, уміння... конкретних дослідників і забезпечуються відповідними інструментальними засобами» [32, 628].

Теорія права, у межах якої розвивається теорія тлумачення норм права, також використовує систему методів — філософських (діалектико-матеріалістичний, інтуїтивістський, аксіологічний), загальнонаукових (аналіз і синтез, формалізація, індукція і дедукція, системний, історичний матеріалізм, функціональний, герменевтичний) і приватнонаукових (статистичний, структурного аналізу, кібернетичний, формально-логічний, порівняльний, історичний, анкетування, тестування, опитування, спостереження, експеримент). Причому правотлумачна практика звертається майже до всього методологічного арсеналу загальної теорії права.

Усе сказане дозволяє сформулювати висновок, що таке запозичення загальнонаукової термінології в теорії тлумачення не сприятиме індивідуалізації тих способів, які використовуються для з'ясування смислу норми права, що тлумачиться.

Автори, які використовують термін «вид» для позначення способів тлумачення, надають йому невластивого значення, використовуючи найімовірніше цей термін у значенні «різновид», «тип», науковці не враховують того, що «вид» трактується також як «підрозділ у систематиці, що входить до складу вищого розділу — роду» [33, 92; 34, 82]. Тому слід підтримати точку зору тих авторів, які під видами тлумачення мають на увазі відповідну класифікацію і систематизацію залежно від певного класифікаційного критерію — за суб'єктами (офіційне і неофіційне), за обсягом (буквальне, поширювальне, обмежувальне) тощо. Слід також зазначити, що оскільки сукупність способів тлумачення складається в єдину систему, то в певному значенні цю систему можна назвати видом, якщо класифікувати тлумачення залежно від способів. Проте така система більш складна й громіздка, ніж пропонуване просте й уніфіковане найменування «спосіб тлумачення».

Досить активно в теорії тлумачення використовуються терміни «прийом» і «правила». Оскільки терміном «прийом» позначається «окрема дія» [33, 933; 34, 590], його використання, як на нашу думку, значно звужує сутність тих операцій, які необхідно здійснити для досягнення певного результату при тлумаченні норми права. Спосіб тлумачення утворює цілу сукупність окремих прийомів, спрямованих на з'ясування смислу норми. Правило тлумачення — це конкретний припис, положення, що містить рекомендації, використання яких сприятиме правильному з'ясуванню смислу норми права. Кожен спосіб тлумачення складається із сукупності правил.

Підсумовуючи результати проведеного дослідження, можна зробити висновки. Спосіб тлумачення норм права — це сукупність відносно відособлених прийомів і правил, за допомогою яких суб'єкт, що тлумачить норму права, розкриває смисл норми права з метою правильного та однакового її розуміння і застосування. Способами тлумачення є лексико-граматичний, логічний, системний, історичний, телеологічний, функціональний.

Спосіб тлумачення визначається, з одного боку, характером неясності, що виникла в нормі права, а з другого — характером тих знань, які застосовує суб'єкт тлумачення для усунення цієї неясності в нормі права. Кожен спосіб тлумачення має свої правила, які дозволяють використовувати для з'ясування смислу тлумаченої норми права певну галузь знань: лінгвістику, логіку, історію, юриспруденцію, філософію та інші. Саме характер знань, які використовує суб'єкт тлумачення, є критерієм обґрунтування та виділення конкретних способів тлумачення.

Прийом тлумачення — окрема дія, спрямована на з'ясування смислу слів, термінів, понять, словосполучень, речень, які становлять норму права, а також смислу норми права в цілому.

Прийоми тлумачення норм права обираються самим правозастосовником

залежно від його внутрішнього переконання. Оскільки тлумачення — це процес пізнання, то при здійсненні тлумачення доцільно застосовувати прийоми пізнання. До них, зокрема, можна віднести порівняння, структурування, аналіз, синтез, абстрагування, узагальнення, дедукцію, індукцію, аргументацію, ілюстрацію, моделювання тощо.

Порівняння — це встановлення відмінності і схожості норми права і її окремих складових; структурування — визначення внутрішнього устрою норми права; аналіз — уявне розкладання норми права на частини, що її становлять; синтез — уявне з'єднання в єдине ціле розділених при аналізі елементів; абстрагування — виділення елементу норми права (гіпотези, диспозиції, санкції, поняття, словосполучення, одного речення з декількох, які становлять норму) та тлумачення його окремо від інших складових; узагальнення — процес уявного переходу від одиничного до загального, від менш загального до більш загального; індукція — процес виведення з ряду окремих (менш загальних) загального положення; дедукція — процес міркування, що йде від загального до окремого; аргументація — наведення доводів, доказів на підтвердження своєї точки зору; ілюстрація — наведення пояснювальних прикладів; моделювання — складання схеми норми права, що тлумачиться, для полегшення з'ясування її смислу.

Правила тлумачення норм права — це сформульовані з використанням положень певних галузей знань рекомендації, використовуючи які в сукупності або окремо правозастосовник може з'ясувати смисл тлумаченої норми права.

Як приклад можна навести наступні найбільш важливі правила лексикограматичного тлумачення, які можна використовувати в правотлумачній діяльності:

1. Словам і словосполученням у нормативно-правовому акті необхідно надавати те значення, яке вони мають у літературній мові. Причому лексичному значенню слова необхідно віддавати перевагу перед етимологічним, якщо виникають сумніви в справжньому значенні слова.

2. Якщо слово або словосполучення має семантику, визначену в нормативно-правовому акті, орган або посадова особа не можуть тлумачити його інакше, ніж так, як його сформулював законодавець.

3. Юридичні терміни слід розуміти в тому значенні, яке їм надається в нормі права.

4. Якщо в законодавчому акті не визначено тим чи іншим способом значення юридичних термінів, їм слід надавати те значення, в якому вони вживаються в актах тлумачення, в юридичній науці та практиці.

5. Якщо семантика юридичного терміна не визначена в нормативно-правовому акті або юридичній науці, термін слід тлумачити за допомогою відповідних способів тлумачення.

6. Наукові правові поняття відіграють допоміжну роль у правозастосуванні. Якщо визначення поняття, подане в науці права і в нормі права, не збігаються, то юридично обов'язковим для правозастосовника є визначення поняття, що подане в нормі права.

7. У межах однієї галузі права одні й ті ж терміни повинні розумітися однаково, їм не можна надавати різні значення.

8. Значення, установлене для терміна однієї галузі права, не можна автоматично, без достатньої підстави переносити на інші галузі права.

9. Одні й ті ж терміни, використовувані матеріальним і співвідносним із ним процесуальним правом, повинні уживатися в тому значенні, яке надається їм у відповідній матеріальній або процесуальній галузі права.

10. Якщо в статтях нормативного правового акта для формулювання одного правила поведінки використовуються різні терміни, це означає, що законодавець надає їм різного значення.

11. Якщо законодавець не виявив іншого наміру, то слова і словосполучення стосуються як чоловічого, так і жіночого роду.

12. Колізії, що виникають у зв'язку з відсутністю уніфікації визначень одних і тих же юридичних понять в актах різної юридичної сили, вирішуються на основі колізійних норм або колізійних правоположень.

13. Опінні поняття неможливо охопити єдиним законодавчим визначенням, тому вони мають варіативний зміст, що виокремлює правозастосовник.

14. Багатозначне за своєю природою слово вимагає галузевої конкретизації, уточнення, прив'язки до контексту норми права, нормативно-правового акта.

15. Лексична багатозначність (синонімія, омонімія) вирішується за допомогою контекстного аналізу.

16. Терміни неюридичних наук, не визначені в нормативному правовому акті, мають те значення, яке їм надається у відповідних галузях знань.

17. При тлумаченні міжнародно-правових документів, використанні термінології, що міститься в них, іншомовних слів за основу необхідно брати офіційний переклад, здійснений на основі законодавства України. У разі його відсутності — інший найбільш авторитетний переклад.

18. Логіка тлумачення норми права зумовлюється мовною формою її побудови.

19. Тлумачення речень, що становлять основу норми права, необхідно здійснювати за допомогою способів тлумачення, що розробляються юридичною наукою і спираються на лексичні, граматичні, синтаксичні правила мови.

20. При тлумаченні норми права жодне зі слів, що міститься в тексті нормативного правового акта, жоден із ужитих у ньому розділових знаків не можуть сприйматися як зайві.

21. Словам і словосполученням нормативного правового акта необхідно надавати той смисл, в якому вони вживаються законодавцем на момент його видання.

Література

1. Васьковський Е. В. Цивилистическая методология. Учение о толковании и применении гражданских законов / Е. В. Васьковський. — М. : Центр ЮрИнфоР, 2002. — 508 с.
2. Коркунов П. М. Лекции по общей теории права / П. М. Коркунов. — СПб. : Юрид. центр Пресс, 2003. — 430 с.

3. Таганцев Н. С. Русское уголовное право. Часть общая: лекции. В 2 т. Т. 1 / Н. С. Таганцев ; сост. и отв. ред. Н. И. Загородников. — М. : Наука, 1994. — 380 с.
4. Перишпевич Г. Ф. Учебник русского гражданского права / Г. Ф. Перишпевич. — 9-е изд. — М. : Изд-во Бр. Башмаковых, 1912. — 951 с.
5. Трубецкой Е. Н. Энциклопедия права // Теория государства и права: хрестоматия: в 2 т. / авт.-сост. М. Н. Марченко. — М., 2004. — Т. 2 : Право. — С. 518–522.
6. Гредескул Н. А. К учению об осуществлении права. Интеллектуальный процесс, требующийся для осуществления права : социально-юридическое исследование / Н. А. Гредескул. — Х. : Тип. А. Дарре, 1900. — 248 с.
7. Михайловский И. В. Очерк философии права // Теория государства и права: хрестоматия: в 2 т. / авт.-сост. М. Н. Марченко. — М., 2004. — Т. 2 : Право. — С. 522–539.
8. Лукашук И. И. Толкование норм международного права / И. И. Лукашук, О. И. Лукашук. М. : НОТА ВЕНЕ, 2002. — 160 с.
9. Головиницкова А. Н. Проблемы теории государства и права : учебник / А. Н. Головиницкова, Ю. А. Дмитриев. — М. : ЭКСМО, 2005. — 832 с.
10. Теория государства и права : учеб. для вузов / под ред. М. М. Рассолова. — 2-е изд., перераб. и доп. — М. : ЮНИТИ-ДАНА : Закон и право, 2004. — 735 с.
11. Соцуро Л. В. Толкование договора судом / Л. В. Соцуро. — М. : ТК Велби : Проспект, 2008. — 216 с.
12. Сырых В. М. Логические основания общей теории права. Т. 1. Элементный состав / В. М. Сырых. — 2-е изд. — М. : Юстицинформ, 2004. — 528 с.
13. Сырых В. М. Теория государства и права : учебник / В. М. Сырых. — 3-е изд., перераб. и доп. — М. : Юстицинформ, 2004. — 704 с.
14. Степанков В. Г. Правовая позиция: общетеоретические и прикладные аспекты : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.01 / Валентин Георгиевич Степанков. — Н. Новгород, 2003. — 186 с.
15. Трагнюк О. Я. Тлумачення міжнародних договорів: теорія і досвід європейських міжнародних судових органів : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.11 / Олеся Янівні Трагнюк. — Х., 2003. — 180 с.
16. Кожевников С. Н. Реализация права, юридическое толкование, законность : учеб.-метод. пособие / С. Н. Кожевников. — Н. Новгород : Интелсервис, 2002. — 100 с.
17. Теория государства и права : учебник / под ред. В. К. Бабаева. — 2-е изд., перераб. и доп. — М. : Юристъ, 2006. — 637 с.
18. Юдін З. М. Тлумачення договору : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.01 / Зореслав Михайлович Юдін. — О., 2004. — 20 с.
19. Верещагин А. Н. Судебное правотворчество в России: сравнительно-правовые аспекты / А. Н. Верещагин. — М. : Междунар. отношения, 2004. — 344 с.
20. Михайлова О. Р. Толкование некоторых норм налогового законодательства как стадия его применения : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.14 / Ольга Ратомовна Михайлова. — М., 2002. — 199 с.
21. Элькинд П. С. Толкование и применение норм уголовно-процессуального права / П. С. Элькинд. — М. : Юрид. лит., 1967. — 192 с.
22. Якупов Р. Х. Уголовный процесс : учеб. для вузов / Р. Х. Якупов ; науч. ред. В. Н. Галузо. — 4-е изд., испр. и доп. — М. : ТЕИС, 2004. — 607 с.
23. Наумов В. И. Толкование норм права / В. И. Наумов. — М. : Моск. профсоюз. представительство, 1998. — 76 с.
24. Словарь синонимов русского языка / под ред. Л. А. Чешко. — 4-е изд. — М. : Рус. яз., 1975. — 600 с.
25. Александрова З. Е. Словарь синонимов русского языка: практ. справ. : ок. 11 000 синоним. рядов / З. Е. Александрова. — М. : Рус. яз.-Медиа, 2003. — 568 с.
26. Ивин А. А. Современная философия науки / А. А. Ивин. — М. : Высш. шк., 2005. — 592 с.
27. Рузавин Г. И. Методология научного познания / Г. И. Рузавин. — М. : ЮНИТИ-ДАНА, 2005. — 288 с.
28. Сырых В. М. Метод правовой науки: основные элементы, структура / В. М. Сырых. — М. : Юрид. лит., 1980. — 176 с.
29. Философия науки / под ред. С. А. Лебедева. — М. : Академ. проект, 2006. — 736 с.
30. Философский энциклопедический словарь / редкол.: С. С. Аверинцев, Э. А. Араб-Оглы, Л. Ф. Ильичев [и др.]. — 2-е изд. — М. : Сов. энцикл., 1989. — 814 с.
31. Микешина Л. А. Философия науки: Современная эпистемология. Научное знание в динамике

- культури. Методология научного исследования / Л. А. Микешина. М.: Прогресс-традиция: МПСИ: Флинта, 2005. 464 с.
32. Повейший философский словарь. — 3-е изд., испр. — Минск: Кн. дом, 2003. — 1280 с.
33. Великий тлумачний словник сучасної української мови / уклад. і голов. ред. В. Т. Бусел. — К.; Ірпінь: Перун, 2004. — 1440 с.
34. Ожегов С. И. Толковый словарь русского языка: 80 000 слов и фразеол. выражений / С. И. Ожегов, Н. Ю. Шведова. М.: ИТИ Технологии, 2003. 944 с.

Анотація

Каплина О. В. Проблеми єдності термінологічного наукового інструментарію при означенні способів тлумачення норм права. — Стаття.

У статті проаналізована термінологія, що використовується в юридичній літературі для позначення способів тлумачення норм права, розглянута семантика лексем, що застосовуються вченими. Зроблено висновок, що плюралізм думок, який відмічено в науковій літературі, не відповідає запитам сучасної юридичної практики, призводить до відсутності уніфікації в юридичній монографічній і навчальній літературі, змішування понять, а також породжує серйозні проблеми в навчальному процесі. Розроблені наукові рекомендації щодо вирішення проблем, які підіймаються.

Ключові слова: способи, прийоми, засоби, правила тлумачення норм права.

Аннотация

Каплина О. В. Проблемы единства терминологического научного инструментария при определении способов толкования норм права. — Статья.

В статье проанализирована терминология, используемая в юридической литературе для обозначения способов толкования норм права, рассмотрена семантика лексем, применяемых учеными. Сделан вывод, что плюрализм мыслей, отмеченных в научной литературе, не отвечает запросам современной юридической практики, приводит к отсутствию унификации в юридической монографической и учебной литературе, смешению понятий, а также порождает серьезные проблемы в учебном процессе. Разработаны научные рекомендации по разрешению поднимаемых проблем.

Ключевые слова: способы, приемы, средства, правила толкования норм права.

Summary

Kaplina O. V. Problems unities of terminology scientific tool at definition of methods of interpretation of norms of the law. Article.

The article considers the terminology which is used in legal literature for denotation of methods of interpretation of norms of law is analyzed in the article, semantics of lexemes, applied scientists is considered. A conclusion is done, that pluralism of ideas of scientists does not answer the queries of modern legal practice, results in absence of standardization in literature, generates serious problems in an educational process. Scientific recommendations are developed on permission of the lifted problems.

Keywords: methods, receptions, facilities, governed interpretation of norms of law.